12. Meyrink G. Fledermäuse. Sieben Geschichten [Електронний ресурс] / G.Meyrink. – Leipzig: Kurt Wolff Verlag, 1916. – 237 s. – Режим доступу: http://www.gutenberg.org/files/32014/32014-h/32014-h.htm

13. Гаврилів Т. Експресіонізм: страх непристосованої свідомості / Т.Гаврилів // Експресіонізм: [зб. наук. праць / упоряд.: Т.Гаврилів]. – Львів: "ВНТЛ-Класика", 2002. – С. 72-92.

УДК: 821.161.2Г-31.08: 81’28’373.7

НАРОДНІ ДЖЕРЕЛА ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ

Бойко Л.П., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

У статті аналізується діалектна й розмовна лексика в романі Докії Гуменної "Діти Чумацького Шляху", розглядається народна фразеологія.

Ключові слова: діалектизм, діалектна риса, розмовна лексика, фразеологічні одиниці.

Бойко Л.П. НАРОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕЧИ ДОКИИ ГУМЕННОЙ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье анализируется диалектная и разговорная лексика в романе Докии Гуменной "Дети Млечного Пути", рассматривается народная фразеология.

Ключевые слова: диалектизм, диалектная черта, разговорная лексика, фразеологические единицы.

Boyko L.P. FOLK SOURCES OF BELLES-LETTRES SPEECH OF DOKIA GUMENNA / Zaporizhzhya National Universiti, Ukraine.

In the article dialect and informal vocabulary in the novel by Dokia Gumenna "The Children of the Milky Way’s" are analyzed. Folklore phraseology, used in the novel, is characterized.

Key words: dialecticism, dialectal feature, informal vocabulary, phraseological units.

На сучасному етапі розвитку філологічної науки значний інтерес для дослідження становлять твори саме тих митців слова, котрих через політичну нещадність та беззаконня тоталітарного режиму було викреслено з національного культурного життя. Це, передусім, письменники, які створювали духовні скарби за межами Батьківщини, в еміграції. Серед них на особливу увагу заслуговує творча особистість Докії Гуменної, яка стала, за висловленням літературної критики діаспори, "літописцем нашої доби" [цит. за 1, 10], але, на превеликий жаль, знайомство з творчим доробком письменниці розпочалося лише навесні 1992 року, коли журнал "Україна" під рубрикою "Бібліотечка України" почав друкувати уривки з щоденників і художніх творів Докії Гуменної. Проте ще й сьогодні її праці маловідомі в Україні. У зв’язку з цим творчість письменниці недостатньо вивчена як у літературознавчому, так і в мовознавчому аспекті. Мовним особливостям творів Докії Гуменної присвячено розвідки Н.Кудрявцевої, Л.Ситник, С.Сірик.

У нашій статті зроблено спробу проаналізувати народнорозмовну лексику і фразеологію в романі Докії Гуменної "Діти Чумацького Шляху".

Роман-тетралогія "Діти Чумацького Шляху" складається з чотирьох книг із досить прозорими символічними назвами: "У запашних полях", "Брами майбутнього", "Розп’яте село" та "Ніч". У них хронологічно послідовно відтворюється життя трьох поколінь українських родин з села Дрижиполя на Київщині від кінця XIX ст. до 30-х років XX ст.

Прагнення Докії Гуменної "відтворити дух і провідне місце української людини, відшукати якнайглибші джерела її історичного існування і тим поглибити історичне буття нашого народу" [2, 73] зумовлює й добір мовних засобів.

Зображуючи сільське життя, передаючи духовну велич та красу простих трударів, а подекуди і непрості взаємостосунки, Докія Гуменна розуміла значущість народного стилю оповіді, що вимагає певного мовленнєвого колориту, а тому в мові роману широко представлена народна розмовна стихія. Змалювати довершений образ селянина допомагає народнорозмовна лексика. У її складі вирізняються слова і цілі вирази, які відображають стосунки між чоловіком і дружиною, дітьми і батьками, між односельцями; вірування, дотримування певних традицій тощо.

В українській селянській родині діти на знак глибокої поваги зверталися до батьків на **Ви**. Це форма так званої пошанної множини: "***Бійтеся*** *Бога, тату, чи я не така сама дитина в вас, як і інші?" –*

допоминалася, звичайно, тітка Мокрина" [3, I, 93]; "***Мама*** як ***померли***, *то наче половини світу не стало*" [3, II, 159];"*То* ***ваші*** *тато хоч до вас милість* ***мали***, *- заперечила Донька. – А* ***наші*** *– самі з себе* ***зробили*** *чорного вола, й з нас усіх … як що справити, то хіба крадькома від батька, бо за копійку* ***заб'ють"*** [3, II, 169]. Розмова про матір і батька супроводжується займенником **вони**, який підкреслює шанобливе ставлення до батьків, що з давніх часів закладено у національній традиції українців: "***Тато недобрі****!* ***Вони*** *всю роботу спихають на маму, а як за щось візьмуться, то зараз на всіх кричать і штурхають – б'ються…*" [3, I, 119]; "*От уже мама – ніколи нікого й пальцем* ***не торкнуть***. ***Вони*** *ніколи* ***не кричать****, але так пречарно* ***просять****, що не можна не послухати"* [3, I, 119]. Таку ж повагу діти виявляли й до своїх близьких родичів "*А якби* ***тітка знали****, що таке буде, чи воювали б із дідом за ту землю*?" [3, II, 158]; "***Дядина Одарка*** *раненько* ***йдуть***, *бувало, в поле жати, а тебе й Оксанку на мене* ***кидають"*** [3, II,154].

За допомогою формул селянського етикету Докія Гуменна показує також, як діти шанували родинні традиції. Меркурій Сарґола, заставши сім'ю за обідом, говорить: "***Доброго здоров'я їши… З неділею будьте здорові***!".Батько відповідає: "***Спасибі, будь і ти здоров! Просимо до столу***…" [3, I, 14].

Українці з давніх-давен вірили в Бога, у його чудодійну силу, а тому не тільки у важку хвилину зверталися до Бога за допомогою, але й у повсякденному житті послуговувалися усталеними висловами. із лексемою Бог, що стали традиційними примовками українців, і сьогодні активно вживаються в розмовному мовленні, як-от: "Ой, ***Боже ж мій, Боже мій***, *що мені тепер мама скажуть"* [3, I, 9];"*Буду сидіти*, ***що Бог дасть***!" [3, III, 93]; "***Борони Боже!"*** [3, I,123]; ***" А їйбо***, *вдосвіта приходять мої хлопці"* [3, II, 154];"***Їйбо, присьєйбо, скарай мене Бог***, *– почав був Меркурій відмовлятися, але кинув око на батькові брови*" [3, I,24]; "***Єйбо, присєйбо, хрест святий,*** *щоб я так не встав з цього місця*"[3, I, 110]; "*А,* ***нехай Бог милує*** *до такого доживати!" – розпачливо кричала Наталка* [3, III, 159];

– Ну, що там на хуторі?

– ***Та хвалити Бога***!

– Як там тато, мама?

– ***Богу дякувать***… [3, I, 79]

Розмовна лексика найчастіше вживається в романі для характеристики людей. Це здебільшого лексеми, які використовуються в лайці або в розмові між членами родини, де один характеризує іншого, вони, як правило, мають негативне забарвлення. Наприклад, коли Мокрина добивається, щоб батько віддав їй землю, то батько виганяє її з хати, обзиваючи: "*Геть з моєї хати*! ***Зінське щеня! Лахудра! Повітра! Леґейда!"*** [3, I, 95]; "*Геть із моєї хати,* ***лаверендо****, щоб я тебе не бачив*!" А тоді, передумавши, покликав її, щоб дати сто карбованців: "*Мокрино,* ***суча дочко,*** *чекай-но! Вернись! … – На* ***псяюхо****, та мовчи, нікому ані мур-мур!"* [3, I, 96].

Батько найбільше любив мовчазну і покірну Христю і називав її "***золотою дитиною***" [3, I, 102]. Зовсім по-іншому він характеризує непокірну Мокрину й Меркурія: "*А ти замолоду була* ***походюха****, а тепер* ***гайноха****…* ***Недбайлиця***!... *– Ви з Меркуром* ***пара п'ятак****, – у бабу Лукію вдалися… Пошлю, бувало отого* **недбайлицю** *Меркура з наймитами орати, а він – орав, не орав, – до наймита*: "*Ну, ти ори, а я піду напитися води!" … Тут уже час обідати, – приходить мій* ***ледащиця"*** [3, I, 102-103]. Подібну характеристику дає Меркурієві й Антін, запитуючи у Дарки, чому вона пішла за нього заміж, адже Меркурій "***ледащо, бовдур, обіясник, оббийбока***!" [3, I, 111]. До Меркурія ще з дитинства пристало прізвисько "Сарґолове ***дурило",*** оскільки він був не таким, як інші діти в сім'ї, не тягнувся до роботи по господарству, а любив грати на скрипці та ще й узявся читати апостола, що дуже обурило батька: "*Скрипочку в руки, та й тирликає… А що коні голодні, що воли не напоєні – йому за всі голови… І таке* ***дурило*** *лізе ще й апостола читати*"[3, I, 14]. Незважаючи на те, що Меркурій дуже добре читав, його все одно називали дурилом: "*А оте Сарґолове* ***дурило****, як завело апостола читати, то мов із кадовба*" [3, I, 13]. Килина, розповідаючи Тарасові про Костя, говорить: "*Та там одна така* ***деґенератка*** *до нього вчепилася.* ***Карлиця, сухонога, клишонога, носата, горбата***…" [3, II, 187]. Антон Рогізняк про Передеріїху каже: "*Там же така* ***скнара****, як* ***трясця***" [3, I, 36], скнара – надміру скупа, жадібна людина [4, IV, 237], а трясця – хворобливий стан, при якому людину морозить, кидає то в жар, то в холод; лихоманка [4, IV, 585].

Розмовна лексика вживається і для позитивної характеристики персонажів. Найменшу, найулюбленішу в сім'ї дитину називають **мизинчик, мазунка**: "*Дарочка серед них наймолодша, –* ***мизинчик***, ***мазунка*** *в Осташенковій сім'ї* [3, I, 5]; *Вдома вона була пещена* ***мизинка*** [3, I, 76]. Маленьких онуків ласкаво кликали **жевжиками**: "А йдіть, ***жевжики***, коня попасете!" – ласкаво кликала бабуня Оксанку, Тарасика й Галю найменшу…" [3, I, 92]. Позитивне забарвлення мають також лексеми **говорун, розумій, співуха.** Старий Яриней Сарґола мав дар цікаво про щось розповідати і в будь-якій компанії опинявся в центрі уваги, а тому про нього говорили: *Він такий був* ***говорун****, що не скаже, то до прикладу* [3, I, 22]; О, то

розумій! – *сказав Тарас батьковими словами* [3, II, 518]; "…наша ***співуха*** Настася з голоду ума тронулась" [3, III,161].

Найбільшу групу розмовної лексики в романі "Діти Чумацького Шляху" складають дієслова. Серед них можна виокремити лексеми, що характеризують стосунки між людьми: **ґдирати, шпиляти "**бурчати, пиляти словами"***:*** "*Свекор любив **ґдирати**, а свекруха **шпиляти"*** [3, I, 75]; **колотитися** "бурхливо виявляти незадоволення, незгоду; бушувати": "*Боже, що робиться!" – зітхає мама. Свої між собою **колотяться**…* [3, II, 109]; **гиркатися** "сваритися*: Оце зустрілася з татом, **погиркалася** з ними й заплакала* [3, I, 118]; **гризтися** "сваритися один з одним": "*Хросина на це нічого не відповідає, а починає з чоловіком **гризтися***" [3, III, 160]; **глиманити** "присвоювати все собі": "Тільки б **глиманили** в свою кишеню" [3, I, 96]; **стидати** "докоряти за що-небудь, соромити": "***Стидався*** б*! Парубок такий, що вже женитися пора, а йому ще й досі витребеньки та виграшки в голові роятся*…" [3, I, 41]; лексеми на позначення процесів мовлення: **галакати** "неспокійно говорити, голосно кричати": "*А, нехай йому маму **галакає***! *От, перевівся світ, – журно додає мама*" [3, II, 110]; **цвіркати** "говорити крізь зуби, дорікати": "*Нічого йому не треба давати*", **– *цвіркнула*** й Керейка [3, I, 77]; **дзявкати** "говорити, огризатися": "*Чого там **дзявкаєш**! Роби собі своє, як робиш…" – згорда обізветься тато*… [3, II,106]; лексеми на позначення певного способу життя: **прогайнувати, просвистіти** "нерозважливо, безтурботно, марно витратити що-небудь": "*Нічого йому не треба давати, – **цвіркнула** й Керейка. – **Прогайнує**, **просвище**… То такий*…" [3, I, 77]; на позначення розумових якостей: **торопати** "розуміти": "*Нарешті всі вже починають щось **торопати"*** [3, I,111]; на позначення процесів руху, переміщення: **клигати, дибати** "важко, повільно ходити": "*Вже **клигаєш***?", "*Куди **дибаєш**? На город*?" [3, II, 121]; дієслова спостереження: **пантрувати** "виглядати когось, чекати на когось": "*І вони, вже в котрий раз, знову виходять на шлях, знову **пантрують** очима* …" [3, I, 11].

У романі "Діти Чумацького Шляху" зафіксовано незначну кількість подільських лексичних діалектизмів, вони частіше вживаються в мовленні персонажів, рідше в авторському. Лексичні діалектизми репрезентують різні тематичні пласти лексики. Серед назв осіб виділяються найменування осіб за внутрішніми якостями **– ґандура** "людина, яка постійно чимсь незадоволена, постійно набридає своїми докорами": *Та й кажуть на діда "**Ґандура***", *як самі вони – добрі **ґандура*** [3, I, 20], **ґдира** – причепа, бурчун: "***ґдирою-батьком***"[3, I, 33]; **леґейда** – неповоротка; **лаверанда** – спритна, яка вміє знайти вигоду для себе [4, I, 96]; **гайноха** – та, що розтринькує, гуляє: "*Бо була **гайноха**. Так само, бувало, як і ти, – що в неї заведеться, яка чарка, чи який кусінь м'яса, яка копійка – зараз прогайнує. А кабана заколе, скличе все село, всіх почастує зараз*…" [3, I, 98]; **обіясник, обіясниця** – лінивий: "*Оксанка, ота **обіясниця**, уперто не хоче йти*" [3, I, 120]; "*Ледащо, бовдур, **обіясник,** оббийбока*! *Знов скрипочка? Все книжечку йому дай"* [3, I,111] та ін.

Трапляються окремі діалектні та застарілі назви предметів, абстрактних понять, ознак, дій, як-от: **дзиґлик** "стільчик" [4, I, 747], **ослін** "переносна кімнатна лава для сидіння" [4, III, 146]: "*Винесла з хати **дзиґлика** та **ослона***" [3, II,149]; **обметиця** "рештки борошна, які обмітають з млинового каменя, а також борошняний пил, що осідає у млині" [4, III, 29]: "… з ***обметиці*** того пиріжка закрутиш із буряковим листям, то мусиш і скупим стати" [3, III,157]; **драбиняк** "віз із драбинами" [4, I,840]: "*Із торф'яних розробок його привезено сюди на якомусь **драбиняку"*** [3, II, 99]; **фантина** "крам, матеріал": "*А ти, Насте, кажу, пішла б до ... Може б там якої **фантини** набрала… Бо, їйбо, нема чогось чим голову **закутати"*** [3, II,105], **закутати** – "зав'язати"; **фіранка** "штора на вікні": *"... підійду я під вікно. А там трохи **фіранка** відхилена і геть усе чути, що в хаті говорять*"[3, III, 160]; **запусти** "останні дні напередодні великого посту, коли віруючим дозволяється споживати скоромне" [4, II,92]: "*Повиходили заміж обидві разом, ще в **запусти** "* [3, II, 162]; **масляна** "давньослов'янське свято проводів зими, пристосоване християнською церквою до тижня перед великим постом" [4 ,II, 582]: "*Так скисло раптом свято **масляної**, хоч весело і радісно починалося*" [3, I,124]; **заведенція** "заведений звичай": "То нима такої ***заведенції***, – жибоніла Наталка, – щоб дівчат учити" [3, II, 155]; ***вилитий*** "подібний, схожий": "*Він, Тарас, **вилитий** на лиці тітка Христя*" [3, II, 157]; **балювати** "бенкетувати, гуляти": "*Не хочу! Мені й тут добре, – обзивається із скриньки тітка Христя. – **Балюйте** собі!*" [3, I, 112]; **курдибакати** "наспівувати": "*Отакі собі мужицькі пісні, що їх кожна баба **курдибакає***" [3, I,22]; "*Ця пісня вже на смітнику валяється, кожна баба її **курдибакає** …*" [3, II, 108]; ***обрік грає*** "хтось занадто бадьорий, життєрадісний" [4, III 44]: "***Обрік вам грає** …*" *– подивився на них докірливо батько* [3, I, 15] тощо.

У мовленні персонажів роману засвідчені такі подільські фонетичні риси, як повне нерозрізнення ненаголошених голосних **е, и**: "*Наталчина ж мова все **жибоніла** й **жибоніла**, як вічний ручай"* [3, II, 154]; "*Піду додому**, нима** таких, як я старих*"[3, II, 154]; наявність протетичного приголосного **г** перед голосними: "*А чого ж **Гантощі** дали аж п'ятнадцять десятин*?" [3, I, 95]; "*Та цілуйтеся ж, **гуманські** дурні …*" [3, II, 19]; "***Гоно** вона, та піп, та дяк правлять…*" [3, II, 89]; "*… Видко, він уже не одну дискусію провадив десь із кимось, із самим собою, і вже чув про "общий тік*", *про "**гобщу** машину*" …[3, II, 126]; "А **гопалку** яку несе! Більшу за себе!" [3, II, 128], опалка – мішок або торба для годівлі коней у дорозі, рептух [4, III, 109]; тенденція до різнотипних скорочень окремих звуків і цілих складів: "*Е, то **тра** вчити! – переконано каже дід"* [3, I, 94]; *"Не **тра** пір'я!"* [3, II, 127]; "*Йому в Дрижиполе,* **– *нитра***

мені! Йду в поле, **– *нитра*** *мені!.. Отак, нічого* ***нитра****!..*" [3, II, 159]; заміна окремих звуків і цілих складів: ***Видко****, він уже не одну дискусію провадив* [3, II, 126]; *Чи в тебе часом не* ***буркульоз***? [3, II, 123]. Замість часток хай, нехай вживаються **най, них**: "***А, них йому***! *І то видумають таке!" – задоволено сказала Наталка*" [3, II, 159].

Ще більше увиразнюють розмовний колорит твору введені автором поширені в той час між людьми приказки, що відображали революційні процеси на селі і в місті. Як знищувався селянин-господар, обкладений непосильними податками, ілюструють рядки: – Це, як той казав: "Як живете?" – "А так: ***продав корову та заплатив предналогу, продав окацію та заплатив облігацію, продав свиню та заплатив пеню*** ... Тай так і живем…" [3, III, 22]. Коли створили комнезами, заможні селяни бачили, як марнується їхня праця, і по селі поширилася приказка: "***Буржуй – це бережуй, а пролетарій – це пролітайло.*** *В нього все пролетить, – та й знов нема"* [3, II, 114].

Докія Гуменна, вихована на народних традиціях, звичаях, не оминає в романі й народного фольклору: пісень, прислів'їв, приказок і, звичайно, фразеологічного скарбу українського народу.

Саме для відтворення народного колориту, стилізації під розмовне мовлення Докія Гуменна дослівно вводить у мовну тканину роману прислів'я і приказки: ***Дають – бери, б'ють – тікай*** [3, I, 17]; ***глухий не дочує, то видумає*** [3, I, 10]; ***дурний піп, дурна його й молитва*** [3, I, 119]; ***хто мовчить, той двох навчить*** [3, II, 81]; ***що в тверезого на умі, те в п'яного на язиці*** [3, II, 114]; ***Є каяття, та нема вороття*** [3, III, 156]; ***роби й грудьми, то не будеш людьми*** [3, I, 24] та інші.

Фразеологічні одиниці в романі виконують такі функції: дають оцінку людині (***Де*** цього Фіму ***не посій, то вродиться*** [3, II, 143]; ***Високий до неба, а дурний, як не треба*** [3, I, 9]; ***Гіллячку побачив у чужому оці***, ***а в своєму колоди не бачить*** [3, II, 17]; *Кармаліту* ***важко*** було ***збити з пантелику*** [3, III, 57]); події чи ситуації (***Рівняйся кінь з конем , а віл з волом*** [3, I, 61]; ***Бачили очі, що купували***… [3, I, 76]; … ***голод не тітка***… [3, III, 136]; *Трьом сватачам* ***гарбуза дала*** [3, I, 59]); вказують на вік (*Доки ж будеш дівувати*? ***До сивого волосу***? *Ти вже й так стара* ... [3, I, 59]); містять певні життєві настанови, поради щодо поведінки в певних життєвих ситуаціях ("*Не* ***поспішай*** *так* ***із козами на торг*** *... – сказала в перший раз мама. – Хай-но трохи роздивишся…*" [3, II, 19]; ***Куди кінь з копитом, туди й рак з клешнею*** [3, II, 84]); позначають особливості певних дій (*… не кається Дарочка, що й Петрові Пелехові* ***дала відкоша*** [3, I, 60]; *Старий учепився до нього*, ***як шевська смола*** [3, I, 67]; *Тарас* ***летів*** *на кожну літературну вечірку,* ***як муха на мед*** [3, II, 58]; *Він таке задумав, що аж* ***у носі закрутить*** *тій Керейці* [3, I, 77]; *Загледів Петра й* ***укрив мокрим рядном*** [3, I, 51]); позначають кількість (*Дали*, ***що з носа впало)*** [3, I, 93] тощо.

Увиразнення стану неспокою, гіркоти, передчуття якоїсь біди передають сполуки на зразок ***мороз ходив по шкурі.*** Наприклад: "*Це відбивалося в Борисовому серці неприємним* ***дряпанням****, ніби від* ***котячих пазурів"*** (пор. кішки по серцю дряпають) [3, I, 50]; ***мороз ходив по шкурі*** [3, III, 92]; "*В хаті стало,* ***мов у труні***" [3, III, 94]; "*В саду кожна* ***щепа, як рідна дитина"*** [3, III, 95]; … біжать із заду, ***мов цуцики*** [3, III, 94].

За допомогою фразеологічних одиниць найбільш виразно авторці вдається передати такі риси, як: працьовитість і працелюбство (*вже в хаті був* ***дим коромислом*** [3, I, 11]; ***звивається***, ***як муха в окропі***… [3, I, 81]; ***із шкури лізти*** [3, III, 126]; ***Роблять***, *як ті* ***чорні воли*** [5, II, 154]; *Наробиться, аж* ***очі на йому на лоб вилазять*** [3, III, 17]); співчуття до чужого горя, сердечність (*Тарас щораз більше* ***приймав до серця*** *марієцькі новини* [3, II, 151]; …***До живого місця*** *в серці шкода було …* [3, I, 131]; *… аж* ***серце*** *Тарасові* ***краялося*** [3, IV, 87]); байдужість (Гапка ***ані вухом не вела*** [3, III, 63]); покірність (***Тягнуть*** кляте ***ярмо*** [3, III, 105]); балакучість (***Свербів язик*** поділитися ворохом думок про комуну [3, III, 104] та інші.

У романі засвідченні вигукові конструкції, що наближаються до фразеологізмів і вживаються як допоміжні елементи в розмові й мають лайливий відтінок: "*А не повірять,* ***– дідько його бере***! *Досить з мене, що я сам це знаю…*" [3, IV, 82]; *"Е,* ***дідька лисого****! Який уже є, з якої верстви вже вийшов, – такий і буде"* [3, IV, 83]; "***Чорт їх маму знає***! *Самі ж вони люблять на баских конях проїхатися. А тобі не можна…*" [3, II, 116]; "*Баба Горпина реагує своєю добірною бабською лайкою:* – А, ***трясця мамі твоїй***!" [2, 115].

Підкреслюючи доброту і лагідність матері великої родини, письменниця вкладає в її уста і відповідні фразеологізми, що слугують лайкою: "***Бодай ви в чуді сміялися!"*** [3, I, 7]; "***А щоб тобі та бодай тобі"*** [3, I, 14]. Зовсім іншою є лайка батька стосовно тих, хто позбавляв родину останнього куска хліба: "***Бодай би вони правцем поставали***, *як я вже той хліб маю"* [3, III, 93].

Художнє мовлення Докії Гуменної глибоко закорінене в живомовний народний ґрунт, бо, як стверджує В.Пепа, вона "з молоком матері увібрала предковічне народне" [5, 22].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мариненко Ю. Докія Гуменна та її роман "Діти Чумацького Шляху" / Ю.Мариненко // Дивослово. – 2000. – № 8. – С. 9-13.

2. Костюк Г. На перехрестях життя та історії: До 70-річчя життя і 50-річчя літ. діяльності Докії Гуменної / Г.Костюк // Сучасність. – 1975. – № 3. – С. 50-75.

3. Гуменна Д. Діти Чумацького Шляху: Роман: У 4 кн. / Д.Гуменна. – Т. 1-4. – Мюнхен: В-во "Українська трибуна", 1948. − Т. 1.– 139 с; Т. 2. – 196 с.; Т. 3. – 165 с.

4. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. / [Укладачі: В.В.Яременко, О.М.Сліпушко]. – Т. 1-4. – К.: Вид-во "Аконіт", 1999. – Т. 1. – 910 с.; − Т. 2. – 911 с.; Т. 3. – 927 с.; Т 4. – 941 с.

5. Пепа В. Воскресіння Докії Гуменної / В.Пепа // Вісник Запорізького осередку вивчення української діаспори. – Вип. 7. – Запоріжжя, 2009. – С. 3-28.

УДК 821.161.2-3. 09: 398.47

ХУДОЖНІЙ ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ В НОВІЙ ПАРАДИГМІ ЧАСУ: ГЕНЕТИЧНІ ТА ЧАСОВІ ДОМІНАНТИ

Буряк В.Д., д. філол. н., професор

Запорізький класичний приватний університет

У статті йдеться про формування системи "художній інтелект України" як цілісної етнічної моделі художнього відображення часу.

Ключові слова: українська художня свідомість, художній інтелект, етнос, фольклорна свідомість, інформація.

Буряк В.Д. ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ УКРАИНЫ В НОВОЙ ПАРАДИГМЕ ВРЕМЕНИ: ГЕНЕТИЧЕСКИЕ И ВРЕМЕННЫЕ ДОМИНАНТЫ / Запорожский классический приватный университет, Украина.

В статье говорится о формировании системы "художественный интеллект Украины" как цельной этнической модели художественного отражения времени.

Ключевые слова: украинское художественное сознание, художественный интеллект, этнос, фольклорное сознание, информация.

Buriak V.D. ARTISTIC INTELLIGENCE OF UKRAINE IN THE NEW PARADIGM OF TIME: GENETIC AND TIME DOMINANT / Zaporizhzhya classical private university, Ukraine.

The article says about the formation of an "artistic intellect of Ukraine" as a whole ethnic model of artistic reflection of time.

Key words: ukrainian artistic consciousness, artistic intelligence, ethnicity, folk consciousness, information.

Художній інтелект етносу – надзвичайно тонка синкретична система, яка генетично поєднує в собі історичну, психологічну, соціальну, філософську та образну домінанти свідомості.

Утворення художньої свідомості етносу як системи – шлях надто тривалий. Йому передує архетипнообразний комунікаційний контекст як своєрідна глибинна перевірка основних свідомісних кодів-означень, що виражають менталітетну сутність народу.

Художня свідомість етносу має багаторівневу структуру. Це архетипна, міфологічна і, власне, художня.

Системність фольклорного мислення – це відображення (фіксація) в народній свідомості сукупності всіх архетипів (міфологічних, фольклорних, історичних, етичних, естетичних, мовних, образних і т. п.). Єдина художня свідомість народу виражає його менталітет на рівні "трансляції" (виконання) фольклорного твору в усіх його етнічних, психологічних та соціальних особливостях.

Архетипи (за К.Юнгом) – успадкована психічна структура, що утримує в собі душевну енергію поколінь, сформована в процесі філогенезу людства. Вчений визнає й психологію художнього твору (системи), формулюючи її як творчий модуль (головний концепт художньої свідомості), як "прабачення", "прапереживання", незайману сутність, що віддалена на велику відстань від особистого пласту художника, його самосвідомості. К.Юнг визначає характер цієї творчої енергії як імперсональний (енергія сім'ї, нації). Архетипи становлять основний зміст такої енергії, саме вони створюють своєрідний інформаційно-творчий горизонт системи образного світу людини. Синкретизм первісного людського